

Dyrs integritet

- om etiske argumenter i Videnskabsministeriets rapport Genmodificerede og klonede dyr

Af cand.theol. Jan Nilsson

Den genteknologiske udvikling foregår så hurtigt, at det kan være mere end almindeligt vanskeligt for politikerne, endsige befolkningen, at følge med og sætte grænser for, hvad der kan accepteres ud fra etiske overvejelser. Det kan være vanskeligt i lovgivningen at være på forkant med udviklingen: Førend lovgivningen er tilpasset nye teknikker, kan der være opstået helt nye og uventede muligheder inden for forskningen, og så kan lovgivningsarbejdet starte helt forfra.

I den situation er det nødvendigt at arbejde med nogle grundlæggende *principper* for, hvad der kan accepteres, og hvad der ikke kan. Hvis ikke vi har nogle etiske principper, som vi vurderer den konkrete forskning ud fra, kan det være meget vanskeligt at sige fra over for nye teknikker: De vil jo altid tjene et eller andet formål – spørgsmålet er blot, om dette formål står mål med de grundlæggende principper, som al forskning og al teknik skal måles ud fra.

Skal man være på forkant med udviklingen, skal man altså starte med at finde et etisk udgangspunkt, der kan være rettesnor for al konkret stillingtagen. Og det er faktisk, hvad en rapport fra Videnskabsministeriet fra oktober 2003 gør, hvad angår gen-

modificering og kloning af dyr.

Efter en folketingsdebat i november 2002 nedsatte regeringen et lovforberedende udvalg, der ifølge sit kommissorium blandt andet skulle redegøre for den faglige baggrund for dyrekloning og genmodificering af dyr; beskrive de forskningsmæssige muligheder og risici samt redegøre for de *dyreetiske* implikationer.

Resultatet af dette arbejde er nu offentliggjort i rapporten *Genmodificerede og klonede dyr*, der på en lettilgængelig måde behandler et svært emne (f.eks. er der hjælp at hente i en fyldig ordliste for dem, der har brug for det). Med rapporten kan enhver fordybe sig i både de faglig-tekniske sider af sagen og de etiske problemstillinger. I denne sammenhæng er det de etiske spørgsmål, der er af interesse, og det viser sig hurtigt i rapporten, at udvalget har taget kommissoriets anvisning om at arbejde med de *dyreetiske* spørgsmål særdeles alvorligt.

Dyreetik

At dyr har krav på beskyttelse, kan der næppe være stor uenighed om. Den spontane foragt for dyremishandling er et udtryk herfor, ligesom ordet „dyrevelfærd“ er blevet en naturlig del af det danske sprog.

At dyr ikke har det *samme* krav på beskyttelse som mennesker, kan der næppe heller være stor uenighed om: Vi tillader brugen af forsøgsdyr i forskning, hvis det kan afhjælpe menneskelige sygdomme og lidelser, mens det modsatte er utænkeligt. Det svære spørgsmål melder sig nu: Hvis dyr har krav på beskyttelse, men ikke fuld beskyttelse, hvor går så grænsen for, hvad der ikke kan accepteres, og ud fra hvilke kriterier?

I en principiel etisk diskussion må man

også stille spørgsmålet: Hvorfor har dyr dette (relative) krav på beskyttelse? Kan der argumenteres principielt herfor? – eller bundet det alene i den spontane foragt, de fleste vil opleve konfronteret med grov dyremishandling?

Alle disse spørgsmål behandles i rapporten fra Videnskabsministeriet. Udvalget opregner her en række problemer med dyrevelfærd, som er forbundet med genmodificering og kloning af dyr. Dyrekloning resulterer f.eks. i mange aborter og misdannelser samt forholdsvis stor belastning af rugedyret. Sådanne dyrevelfærdsargumenter vil være ukontroversielle for de fleste, men udvalget fortsætter: „Udvalget lægger vægt på disse hensyn [dyrevelfærd m.m.], men er samtidig opmærksom på, at der er andre etiske overvejelser, som er mindre klart relateret til gængs videnskabelig tænkemåde. Disse overvejelser sammenfatter udvalget under begrebet integritet“ (s. 9).

Hensynet til dyrs „integritet“ er udvalgets argument imod vilkårlig behandling af dyr – også i tilfælde, hvor dyrets velfærd ikke nødvendigvis er trådt under fode. Som eksempel nævnes muligheden for via genmodificering at skabe blinde høns eller kyllinger uden fjer. I disse tilfælde vil dyrene næppe lide overlast (blinde høns kan f.eks. stadig finde føde uden problemer), måske tværtimod: De blinde høns vil ikke som i dag blive stressede og hakke hinanden til blods, ligesom kyllinger uden fjer ikke vil lide under den varme, der er i burene. Alligevel mener udvalget, at sådanne tilfælde vil krænke dyrenes integritet, eller dyrenes værdighed om man vil.

Det væsentlige ved dyrs integritet er for det første, at begrebet tager udgangspunkt i hensynet til *dyret* (også selvom det ikke lider smerte). Respekten for dyrs integritet handler altså hverken om, hvad der eventuelt vil være risikabelt for mennesker (f.eks. miljø- og sundhedsproblemer forbundet med genmodificering) eller om situationer,

hvor „vi føler, at vores æstetiske sans bliver provokeret“ (s. 9). Respekten for dyrs integritet er en respekt for dyret som sådan.

For det andet, skriver udvalget, dækker begrebet dyrs integritet en holdning, „som drejer sig om at lade dyr bestå som naturlige væsner, det vil sige væsner, som ikke er et produkt af menneskelig foretagsomhed“ (s. 80).

Med andre ord: 1) Dyrs integritet skal respekteres for dyrets egen skyld, og 2) dyrs naturlige potentiale må ikke beskæres, således at dyret ikke længere kan bestå som et „naturligt væsen“. Rapporten giver altså udtryk for den holdning, at dyr har værdi i sig selv - en værdi eller værdighed, som ikke må krænkes, med mindre der er meget gode grunde herfor (se nedenfor). Dette standpunkt, der bestemt ikke er nogen selvfølge i den offentlige opinion, begrundes ikke direkte andetsteds i rapporten. Alligevel gives der en bemærkelsesværdig antydning af en dybereliggende forklaring bag udvalgets standpunkt:

Rapportens afsnit „Etik - hvad er dyrs integritet?“ indledes med et langt citat af filosofen Peter Kemp, der ikke kommenteres yderligere, men hvis indhold kommer til at stå som udgangspunkt for afsnittets videre forklaring af begrebet „dyrs integritet“. Peter Kemp udtaler sig i citatet imod kloning af dyr og begrundes dette på følgende måde: „... dette teknologiske indgreb er derfor mere uhyggeligt end noget andet, vi hidtil har kendt. Fordi eventuelle fordele, man kan have ved det, betales med en forsimpning og forgrovelse af selve skabelsesprocessen“ (s. 78).

Udvalget ender ikke med en kategorisk afvisning af dyrekloning, som Peter Kemp gør, men citatets henvisning til „skabelsesprocessen“ giver en antydning af, hvad der mere præcist kan menes, når rapporten lidt længere fremme skriver om dyr som „naturlige væsner“, der ikke må gøres til „produkt af menneskelig foretagsomhed“: Naturens –

og dermed dyrs – skabthed består blandt andet i, at den er noget *givet*; og den ligger derfor i sidste ende *uden for* menneskets vold og magt. Forsøger vi at gøre naturen alene til et middel eller et værktøj i vore hænder, så respekterer vi ikke naturens karakter af at være skabt. Denne tankegang er til stede i Videnskabsministeriets rapport, når Peter Kemp citeres direkte i indledningen til den centrale argumentationsdel, hvor begrebet „dyrs integritet“ skal begrundes nærmere.

Proportionalitetsprincippet

Udvalget opstiller altså et fast princip som udgangspunkt for den konkrete stillingtagen til forskellige teknikker og muligheder inden for genmodificering og kloning af dyr. En bestemmelse af dyrs integritet siger ikke i sig selv noget om, hvad der kan accepteres, men det giver et holdepunkt, som forskningen kan vurderes ud fra.

Man må med andre ord spørge: Er fordelene ved denne teknologi (den ene eller den anden form for genmodificering eller kloning) så tungtvejende, at de vitterligt opvejer hensynet til nedsat dyrevelfærd, øget risiko for skader på miljøet *samt* dyrs integritet? Denne måde at arbejde på kaldes *proportionalitetsprincippet*.

Svaret, der gives i det konkrete tilfælde, vil naturligvis afhænge af, hvem der vurderer, selvom den første forudsætning for en eliminering af vilkårligheden er bragt af bane med begrebet dyrs integritet. Udvalget ender da også med at være delt, når proportionalitetsprincippet bliver anvendt i praksis. Hele udvalget kan blive enig om, at genmodificering og kloning af dyr kun kan tillades, hvis der er „væsentlige formål“, der taler herfor. Men uenigheden opstår i spørgsmålet om, hvad der er væsentlige formål.

Et flertal af udvalget mener f.eks., at grundforskning og anvendt forskning rettet mod „at forbedre sundhed og miljø“ falder inden for bestemmelsens væsentlige formål, mens mindretallet (et medlem) afviser

grundforskning som et væsentligt formål og kun kan acceptere den forskning, der direkte vedrører „forebyggelse og bekæmpelse af væsentlige specifikke sygdomme hos mennesker og dyr“ (s. 104 f).

Uenighederne i anvendelsen af proportionalitetsprincippet består stadig. Rapportens store fortjeneste er dog ikke desto mindre, at den opstiller nogle spilleregler for den etiske argumentation, som gør det muligt at føre en saglig og kvalificeret debat om emnet.

Man savner dog overvejelser over, at hensynet til dyrs integritet må vægtes forskelligt i den konkrete vurdering, afhængigt af *hvilke dyr* der er tale om. Udvalget skelner kun mellem hvirveldyr (f.eks. pattedyr, fisk og fugle) og hvirvelløse dyr (f.eks. insekter, gopler og encellede organismer). Rapporten omhandler alene hvirveldyr, der har et centralnervesystem, hvilket menes at være af afgørende betydning for at føle smerte, angst og anden lidelse.

Inden for denne skelnen mangler der dog en yderligere differentiering hvirveldyrene imellem. Der vil givet kunne accepteres flere indgreb i det genetiske materiale hos en mus end hos et får eller f.eks. en chimpanse. Graden af beskyttelsesniveau stiger tilsyneladende med kompleksiteten i centralnervesystemet. Ikke fordi et komplekst centralnervesystem giver et dyr værdighed i sig selv, men det komplekse centralnervesystem er et udtryk for det, som får os til at anerkende integriteten eller værdigheden, f.eks. muligheden for at føle smerte. Overvejelser og argumenter af den art leder man desværre forgæves efter i rapporten.

Det skal dog ikke ødelægge glæden over at have fået et solidt fundament til den videre etiske debat om genmodificering og kloning af dyr.

Reference

Genmodificerede og klonede dyr, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, oktober 2003 (rapporten kan findes på ministeriets hjemmeside, www.vtu.dk)